

A harminczad jövedelme eleinte igen csekély volt, részint a 3 évig dühöngő pestis, részint a fel- és alá járó hadak s a rablók miatt. A tizedből semmi sem jött be, csak 1694-től mióta néhány *rác*z jobbágy a *szegezárdi szőlőhegyeket* művelni kezdi és tizedet ad, melynek fele azonban a földesuré.

Só hivatalok. A sókereskedés 1687-től 1690. április 15-éig teljesen szabad volt, de minden beszállított kősó után, elővétel jogán 1 frtot, vám czimén pedig 15 krt. szedtek. Ebből csak a lippai és szegedi sóhivataloknak maguknak évi 30,000 jövedelmük volt, 1690. ápr. 15-én a bécsi kamara behozta a só-egyedáruságot, de a szállítás költségei, amikről addig szó sem volt, Szegedig 18, Budáig 26 garasba, Komárom felé még többbe kerültek, egy kősónál pedig mintegy 2 frt hasznót akartak nyerni. De Belgrád és Lippa török kézre kerülvén a sószállítás megrekedt. A kamara tehát 1692-ben *Vorster* fő-élésmesternek 100,000, 1693-ban *Preuner* grófnak 10,000 és *Levin* főcomissáriusnak 3000 kősó vámmentes szállítására adott engedélyt. 1694-ben pedig herczeg *Esterházy* Pál nádornak 325,000 kősóra egyedáruságot engedélyezett, oly módon, hogy az elővételi jogért szedendő taksának s a vámnak felét fizesse. Ezeknek összege 101,362 frtot tett volna ki, de a jelentés szerint idáig (1689-ig) még egy krajczár sem folyt be, s még azt sem lehet tudni, mennyi kősó szállított már be s mennyi van még hátra. A jelentés azt mondja, hogy szabad só kereskedés mellett, 3 év alatt már az utolsó kősót is beszállították volna, ezért s a sónak felcsigázott ára miatt, a sókereskedés szabadságát sürgeti.

T. K.

Erdély iparosai az 1702-iki védvámokról. I. Lipót császár 1702. júl. 3-dikán kelt nyílt parancsában¹⁾ elrendelte, hogy a jövő 1703 év január 1-étől kezdve, külföldről semmiféle *vásznat, bört* — kivévén az orosz vagy porosz bört, amelyet magyarul közönségesen *bagariának* neveznek, az osztrák örökös tartományokba, használat vagy kereskedés czéljából behozni ne legyen szabad. Másrészt a külföldről behozandó *értékes posztókat* csupán a nemesek, udvari tanácsosok és hivatalnokok, doctorok és egyéb kiváló polgárok viselhetik. Viszont, hogy a belföldi ipar jobban felvirágoz hassék, *nyers fonalat* és *nyers gyapjút* ezentul csakis kétszeres harminczad mellett, *nyers*, ki nem dolgozott, magyarországi *ökör- és tehén-bört* pedig csupán a rendes harminczadon felül darabonként még külön fizetendő 45 kr., taksa lefizetése után szabad külföldre szállítani. Ezentul tehát mindenki csakis itthon termelt ilyesféle áru- és ipar-cikkeket használjon az említett börtök kivételével, a hatóságok pedig a parancs megszegőit megérdemlett büntetéssel suítsák, első sor a tilalmas *árúk, öltözékek, borok* és *lovak* stb. elkobozásával, visszaesés-

¹⁾ 332/1702 Erd. kancelláriai szám.

nél pedig még szigorubb megtorlást alkalmazzanak. Hogy végül a csempészetnek eleje vétessék, minden följelentő az elkobzott áru harmadrész értékét kapja jutalmul, s az késedelem nélkül kifizetessék neki.

A legfelsőbb 1702. jul. 30-dikán kelt, leirat¹⁾ melylyel e nyílt parancs az erdélyi kancelláriának megküldetett, a lovak behozatali tilalma alól kiveszi a hadsereg számára szükséges lovakat, továbbá azokat, melyek az udvari kamara engedélyével, s annak az igazoló levelével hozatnak az országba, egyuttal pedig meghagyja Erdély rendeinek, hogy miután ez a mielőbb közhírré teendő kir. parancs a belföldi termelés előmozdítását czélozza, tőlük telhetőleg a rendek is gyámolítsák az érdekelt erdélyi termelőket és iparosokat, s ha a czél előmozdítására valamit javasolhatnak, azt az uralkodó tudomására hozni ne késsenek.

Az erdélyi főkormányzók, amelylyel a kancellária a kir. parancsot közölte, mindjárt átlátott a szítán, hogy itt tisztán az *osztrák* ipar föllendítéséről van szó, nem pedig Erdély érdekeiről. Ennek föltüntetése végett maguktól az illetékes s érdekelt egyénektől szerezte be az adatokat. Evégből, mint 1702. okt. 28-dikán a kancelláriához intézett jelentése²⁾ mondja: „a Plenum Gubernium tetszéséből ad 25-tum labentis mentis pro danda opinione, miképen vétethetnék praxisban azon Ő Felsége kegyelmes intentióját, minden *czéhekből* ez hazában értelmesebb emberek ide ad commissionem pro eo indictam compareáltak“. A *czéhek* képviselői aztán írásban foglalták véleményüket, amelyek itt következnek:³⁾

Egész Erdélyben levő szöcsök alázatos opiniója.

Az mi az *juh-* és *báránybőrök* dolgát illeti, ami ez országban terem, és mennyit esztendő által nyuznak, conditionaliter elégségesnek ítéljük, ha egyéb efféle kereskedő rendek, ugymint örmények, zsidók, görögök, lengyelek, oláhok orrunk előtt fel nem kapják és más országokra nem viszik.

A limitatio dolgáról, adhatjuk-é, limitatio szerint, nem-é, azt most nem determinálhatjuk.

Az posztó-csináló *czéheknek* opiniója.

Erdélyben termelt juhoknak gyapjából absolute *posztót* nem csinálhatni, honnan teljességgel elégteleneknek tétettünk az országbelieknek mesterségünkkel satisfaciálni.

Ennek lelette mivel az *festék* is idegen országból jő, annyival is inkább nem obligálhatjuk magunkat, hogy elgyőzhessük posztóva az hazát.

1) 332/702. Erd. kancz. szám.

2) 205/702. Erd. kancz. szám.

3) 482/702. Erd. kancz. szám.

Mennyi ezer mázsá gyapju és festék kellessék esztendő által, azt is semmiképen nem determinálhatjuk, mivel egy esztendőben több kell el mint az másokban, és ha az gyapjunak, festékeknek behozatása interdicáltatik, semmiképen nem subtistálhatunk.

Az erdélyi mészáros czéhnek az Ő Felsége kegyelmesen emanált pátens mandatuma iránt alázatosan tett opiniója.

Mennyi *marha* nyuzattassék, vágattassék ez hazában mészáros czéhünktől, annak determinatióját semmiképen le nem tehetjük, mivel az üdőnek mivoltához képest egyszer több, másszor kevesebb hus kel el, kivált mikor Isten az hazának áldását nyújtja makk és bárányszaporodás dolgából, olyankor kevesebb hus mintsem egyébkor kívántatik.

Az mennyi marhát mészáros czéhünk vág, nyuz, azon marháknak bőrit mi, haza lakosin kívül senkinek el nem adjuk, ha tőlünk azok, kiknek kívántatik, megvennék illendő áron és azokkal ha beérhetik mesterségeket, vagy nem, aztat mi nem tudhatjuk.¹⁾

Az mi kegyelmes urunk Ő Felsége küldött kegyelmes Pátensére az brassai szijgyártó czéhnek alázatos opiniója.

Nagy fogyatkozást mesterségünkben tapasztalván, ha az Havasalföldiből hozandó szőrös *bőrök* interdicáltatnak, úgy annyira, hogy teljességgel azok nélkül nem subsistálhatunk, annál inkább az országnak sem satisfaciálhatunk, annak felette *timsó* ebben az hazában nem találhatik, mely nélkül teljességgel nem lehetünk, mennyi bőr pedig szám szerint felmiveltessék esztendőt által, azt semmiképen nem declarálhatjuk.

Az brassai timár czéheknek opiniója.

Nagy szükségünk lévén az Havasalföldiből hozandó szőrös *kecske* és *tehén bőrökre* mindennapi életünk táplálására és portiónknak megadására, melyek nélkült mesterségünket teljességgel nem promoveálhatjuk, annak felette *szkumpia*, *karaboi* és *timsó* ebben ez hazában nem találhatik, melyek nélkül teljességgel nem subsistálhatunk, mennyi bőr pedig szám szerint felmiveltessék esztendőt által, azt semmiképen nem determinálhatjuk.

1) A mészárosoknak, kik mint czéheik kiküldöttei szerepeltek, a neveik is fel vannak jegyezve. A *szebeni* mészáros czéhet képviselték: Spilsnider György és Mayberg János; a *segesvárit* Gref Márton; a *brassait* Gaspar Keresztély; a *medgyesi* Kis-Slyki János és Vidman Mihály; a *kolozsvárit* Fejér János és Novák Márton; a *szászsebesit* Snihi Mátyás és Kús György; a *nagy-enyedit*: Szebeni Mészáros Péter és Galgóczi György; a *gyulafehérvárit*: Bányai Mészáros István és Medve Péter; a *marosvásárhelyit*: Szügyéni Nagy András és Szörta Márton; a *tordait* Bölöni Isván a *décsit*: Szilágyi Mészáros András; a *dévait*: Foris András és a *fogarásit*: Mészáros Miklós.

Erdélyben levő timár és szíjgyártó únió.

Erről nagy alázatossággal gondolkodott, minthogy Erdélyben esztendőt által nyuzandó marháknak *bőre* annyit nem importál, hogy az országbelieket bocskorral, csizmával és sarutalppal, hintó-bőrökkel, hámmokkal szíjszerszámokkal, és egyéb ahhoz kívántató requisitumokkal eltarthassuk, kiváltképen, ha az limitatió szerint kell magunkat regulálni. Az bőröknek summáját penig, mennyi kívántatnék nem determinálhatjuk, sőt ha más országokból bőr dolgából minket nem suppedítálnak, mi az országbelieknek az feljebb megirt munkával nem tehetünk contentumot. Az országbeli mészáros czéhek is arra nem elégségesek.

Az fogarasi timár czéhnek opiniója.

Nagy szükségünk lévén az Havasalföldiből hozandó szőrös *kecske*, *berbécs* és *tehén* és *fejér bőrökre*, mindennapi életünknek táplálására és az Ő Felsége portiójának megadására, melyek nélkült mesterségünket teljességgel nem promoveálhatjuk, hogy azok nélkült az hazában mesterségünkkel élhessünk, annak felette az *szkumpia*, *karaboi* és *timsó* ez országban nem találhatik, melyek nélkült mi is teljességgel nem subsistálhatunk, és hogy mennyi számu bőrök mesterségünk által kikészítettnek, semmiképen nem tudhatjuk.

Egész Erdély országban levő slakó csizmadiáknak és vargáknak opiniójok.

1. Lehetetlen, hogy Erdélyben nyuzandó *kecske*, *berbécs* és *juh-bőrökből* véghez vihessük az országbeliek csizmáit és saruit.

2. Bőrkészítésre való materiát, tudniillik timsót, karaboit, skompiát Erdélyben nem termik.

3. Elégséges czéhbeli mesterember vagyon az erdélyi saru és csizma készítésére.

4. Hány ezer csizma és saru kívántatik esztendőt által az ország népének, mi azt semmiképen nem tudhatjuk.

5. Hány ezer juh- és kecskebőrök kívántatnak az kikészítésre s mivelésre, semmiképen nem tudjuk.

„Az erdélyi takács-czéh opimója.“

„Minthogy ebben a hazában *gyapot* nem terem, sem pediglen festő, azért hacsak más országból ide nem hoznak szükiben lészen (az ki igen szükséges és kívántató) az ország.“

*

A czéhek tehát határozottan a kir. parancs ellen foglalnak állást, mely érdekeiket mélyen sérti, s egész existentiájukat tönkre teheti. A főkormányzók pedig határozottan pártjukra áll, s hogy az ügynek nagy fontosságot tulajdonít, bizonyítja 1702. okt. 28-dikán kelt jelentése,

melyet az erdélyi udvari kancelláriához intéz.¹⁾ Először összefoglalja benne a kihallgatott czéhek véleményét: „hogy t. i. a timár, szijgyártó, csizmadia és vargaczéhek csizma, bocskor, szijzserszámmal és egyéb mesterségek szerint való instrumentumokkal elgyőzni ez hazából várható bőrokból lehetetlennek ítélik; úgy kikészítésére timsót, szkompiát, karaboit, — hanem ha idegen országból hoznak, — ez hazában nem találunk. Hogy ezeknek elégséges bőrt suppeditalhasson, az mézáros czéh sem reményli. A posztócsinálók is ez hazában termett gyapjuból posztót nem csinálhatnak, hanem idegen országról hozott gyapjuból, úgy arra festék is ez hazában nem terem. Az takácsok sem lehetnek fejr gyapot és veres vagy más színű festő nélkül, kiket is más országról hoznak. Egyedül az szöcs czéhek báránybőr-bérlettel reménylik, hogy sufficiálnak, csak idegen országra ki ne hordják az Ő Felsége parancsolatja szerint, de mi ezt alig hihetjük. Ezek pedig kiki mestersége szerint nem tudja meghatározni: mennyi kellene ez haza szükségére mindenféle eszköz.“

„Ezt mi Kegyelmeteknek“ — folytatja tovább az átírat — „minekelőtte a gubernium az ő Felsége kegyelmes parancsolatjára és consequenter az pénz circulatiójáról s ez országban valamennyire meg bővithetéséről opinióját küldheti, csak azért irtuk meg, hogy avagy csak ennyire is értvén Kegyelmetek ez hazában a materiáléknak szükségét, vigyázhasson; ha mit az excelsa Camera tovább ez hazában praxisba vétetni és determinálni akar, azhol illik, declaratiót tehessen.“

„Nem késik a plenum Gubernium is hová hamarébb lehet maga opinióját adni. Interim, ha Kegyelmetek világositaná, jól lenne: mi értetik minden az cruda filán, cruda lanán, omnis generis télán; mert ha pagyolatot, fátvolt, mindent az tela comprehendál, az főrendek feleségei affélék nélkül nem lehetnek.“

Kár, hogy sem az udvari kancellária feleletének, melyben a szép erdélyi mágnás asszonyok patyolatai és fátylai iránt bizonyosan megnyugtatta az udvarias főkormányiszéket, sem a főkormányiszék ő Felségehez intézett fölterjesztésének nem találtuk nyomát.

Karlovsky Endre.

1) 205/702. Erd. kancz. szám.